

Posudek na Mgr. práci

ČEPELÁK, Roman. *Psychologické aspekty života v azylovém domě*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, katedra psychologie, 2011. -92 s. + přílohy.

Roman Čepelák je zástupcem ředitele a psychologem v azylovém domě, o němž píše v této případové studii. Pracuje v něm přes deset let a byl jedním z jeho zakladatelů. Tato výjimečně důvěrná znalost prostředí mu dovolila napsat výjimečnou práci. Tím nechci říci, že měl na své straně jen výhodu: často právě, že je člověk insiderem, brání tomu, aby se na svůj výzkumný "terén" dokázal podívat neotřelým způsobem, bez stereotypu zaběhnutého vlastní praxí.

Centrální otázka je nekonvenční a jde ke konsekvenci, jež by mohla být i politicko-organizačně dalekosáhlá: co když romští obyvatelé azylového domu komunitního typu nesměřují k získání nějakého sociálního a individuálního bytu, ale intuitivně k tomu, aby se do azylu stále vraceli, protože je jejich mentalitě a kulturním vzorcům chování nejpřiměřenější? V závěru se totiž nadhazuje možnost " ...vytvořit soustavu vícegeneračních domů, kde bude žít vždy několik rodin pohromadě s případnou podporou sociálních pracovníků. /.../ taková představa "trvalých azylových domů" není úplně politicky přijatelná, ale myslím si, že pro určitou část klientů by byla určitě přínosnější než deset let "kočovat" mezi azylovými domy a ubytovnami" (s. 89).

Právě statistika návratů do komunity azylového domu, včetně podivných ztrát třeba mezitím získaných sociálních bytů, je východiskem podobné hypotézy. K dalším indiciím patří rysy života tam, které si patrně mají odpovídat ve dvou rejstřících: na jedné straně řekněme romská (komunitní) mentalita obecně, včetně jejich vztahu ke gadžům, ke státu a k byrokracii a včetně postoje k azylu, který nechápou jako nějaké ponižující postavení, a na straně druhé, daných podmínek azylu, který si nějak používají a přetvářejí podle své mentality. (Zde by byl ještě prostor pro další komparační analýzy, v jaké míře s azylem takto zacházejí i jiní klienti: zda např. řád a jeho dozor nevyvolává u všech osob bez rozdílu stejné reakce vůči autoritě.) Těmito rysy jsou (namátkou) oblasti jako "5.8 Nezaměstnanost, práce načerno a neochota pracovat", "5.11 Solidární síť", "5.14 Děti v azylovém domě", "5.15 Neviditelnost Romů" a závěrečné "6. Orálně založené myšlení a vyjadřování".

Tato závěrečná partie není psána depreciačně jako odkaz na nějakou nižší kulturu a je heuristicky stimulující. Pro případné další rozvíjení tohoto tématu bych si dovolil spíše společensky kritickou či mravoličnou poznámku, zda popisování Romové nejsou za orální částí kultury budoucnosti spíše pozadu jako za svým vzorem. (Když obviní úředníci, že kvůli ní budou jejich děti hladovět, mají koneckonců pravdu, protože přece nehovoří s robotem na konci sms typu jestli chcete X, zmáčkněte 2.) Míšení relační či intersubjektivní stránky věci s tou formální vždy existovalo a bude existovat (některé z projevů relačnosti jsou např. tzv. charisma, existence celebrit apod. ); jeho míra závisí na rozšířené společenské morálce i "estetice", a výjimečnost řady Romů zde patrně spočívá v tom, že jednak za přimhouření oka neumějí nebo nechťejí "platit" a jednak neumějí oralitu a skripturalitu (včetně jejího mocenského aspektu) kombinovat v řetězce. (Je bizarní náhodou, že třeba celebrity žijí často podobně "nekonvenčně" a že někteří Romové jsou zas poměrně ponořeni v masmediálních snech, věří, že jejich synové budou slavní fotbalisté a dcery top-modelky, a dávají svým dětem divoká křestní jména?)

Případné rozvíjení (ale to by bylo nad rámec magisterské práce) by si hlavně zasloužilo další uvažování o etosu fungování azylového domu a zaměření sociální práce v něm. "Další", protože některé úvahy zde již autor provádí, přemýšleje např. (viz úvodní citaci posudku) o "trvalých azylových domech" nebo (v textu diplomové práce) o klamech spolupráce mezi klienty a sociálními pracovníky. Azylový dům je, zdá se, výchovně poměrně obecně zadaný ve standardech jako placení nájemného, respektování soužití, péče o děti a

jejich ochrana a bezpečí, případně bezpečnost vůbec (nekouřit v relativně hořlavém domě, ale který takový není?), a patrně jsou v pozadí více či méně implicitní normy slušného občanského života, včetně našeho rádobu rovnoprávného vztahu muže a ženy a respektování hodnot nukleární rodiny, které by mohly vést ke klidnému životu, jak se má odvíjet. Nevím, co všechno z toho je, po přečtení popisu klientů, pro ně přitažlivé, a to při ceně, která se za to platí. (Zde by se dalo dost sumárně, a proto i povrchně, hovořit např. o neochotě k odkladu uspokojení jako u Freuda a Eliase, neboť to je v budoucnu sice pravděpodobné, ale *nikdy jisté*; možná, kdyby se pokračovalo v podobně psychoanalyticky laděných úvahách, šlo by hovořit, vlastně v témže směru nejistoty ohledně Spravedlnosti, o určitém "ateismu" /jak ho jednou v jiné souvislosti zmiňuje Lacan/ řady Romů, způsobeném tím, že dohlížející oko Nadjá je umístěno do existujících institucí, např. do úřadů, a nevystupuje jako osobní Prozřetelnost. Nemyslela by se tím absence instance Nadjá nebo spíš už sedimentace do Já s jeho signály, kam nemohu zajít, ale jeho "počítací" stránky /spoj na skripturalitu?/, že se mi všechny činy někde registrují /?/).

Možná by bylo zajímavé komparovat v budoucnu s azylovým domem výchovné komunity jiného typu, kde to mají sociální pracovníci vlastně mnohem snazší. Komunitní léčba závislostí je jasně určená cílem, kvůli němuž se koná; podstatné tam není bydlení, ale odvyknutí, vydržet čistý, pro něž je střecha nad hlavou jen prostředkem; i zde se může vyskytovat pseudospojenectví (možná někdy v rámci spojenectví), ale jaksi se počítá s biologickým působením času, který spásně plyne a zvyšuje pravděpodobnost úspěchu, za podpory "obsedantních" ritualizací a navzdory někdy nejasné filozofii identity. Výhodu mají i systémy sektářského typu non-orientované na boj se závislostí. Od věci pro komparaci není ani model státní školy, který je asi navíc pro Romy kritický i v jejich biografii, jako fáze prožitá možná jinak než u velké části majority.

Práce je psána s citem pro aktéry, místy s příjemným humorem, který neuráží ani je, ani snažící se sociální pracovníky, ani čtenáře.

Navrhuji hodnocení "výborně".

V Praze 26. 12. 2012

Doc. Miloš Kučera, CSc., vedoucí práce